

ANDREU DE BOFARULL, ARXIVER DE REUS

EZEQUIEL GORT JUANPERE

(Resum de la conferència a l'Arxiu Municipal, el 2 de maig de 2018)

Andreu de Bofarull, o Don Andreu, com se li solia dir, va ser un personatge important del segle XIX a Reus. Aquí només em referiré a la seva actuació com a arxiver municipal.

Va escriure diverses obres entre les quals destaca els Annals de Reus, un llibre que va fer, com diu ell mateix al pròleg, mogut per la curiositat i l'anhel de contribuir a fer conèixer la seva ciutat.

Segons deixà escrit, començà arreplegant notícies referents a la seva ciutat i aquesta dèria es disparà quan va poder accedir a les llibretes del que havia estat el darrer arxiver municipal, Celedoni Vilà. Devia ser llavors, animat per les notes inèdites de Vilà, quan entrà en contacte per primera vegada amb els arxius. Demanà permís a l'Ajuntament per consultar la documentació i va fer el mateix a la parròquia per tal de treure'n moltes notícies que el portaren a publicar, el 1845, la primera edició dels seus «Annals».

Va ser una obra que, segons diu, li va obrir moltes portes: algunes antigues corporacions —no concreta quines— li encarregaren ordenar els seus arxius i també moltes persones li facilitaren l'accés a la seva documentació particular. Fins i tot diu que l'Ajuntament li va encarregar revisar les actes municipals corresponents als anys 1444 al 1818.

El 1863 en va ser l'arxiver municipal i hi va començar un treball ingent de reordenació, catalogació i instal·lació de la totalitat del fons documental. Llavors feia molts anys, potser des dels temps del seu darrer arxiver,

Celedoni Vilà (que ho fou entre 1800 i 1806), que aquest espai devia restar descuidat.

Aleshores l'arxiu era a un racó fosc rere secretaria. Un racó que havia servit anteriorment per guardar els gegants i que quan ell hi va accedir era més un traster que qualsevol altra cosa. Fins al punt que en un inventari de la casa, de 1841, descrivien els trastos que s'hi guardaven sense fer cap menció dels documents, com si no existissin. D'aquí el comentari que en va publicar Bofarull el 1856: «Hoy, quizá como á mueble inutil, contiene el archivo municipal.»

Els documents, però, hi eren, i sobre els quals Bofarull en publicà llavors una breu notícia, ressenyant els que considerava més interessants.

Pel que fa a l'organització de l'arxiu, malgrat la descurança d'aquest moment, en el passat s'hi havien fet diverses intervencions arxivístiques. La darrera de les quals devia ser cap a 1790, quan es van relligar tots els llibres d'actes i es va fer un catàleg (*Indice que manifesta per orde alphabètic tot lo més digne de notarse en los pergamins, y plicas del present arxiu*), que presenta la documentació, ressenyada amb un breu regest de cada document, ordenada alfabèticament, numerada i amb indicació topogràfica (per número de calaix o bé de lligall).

Després de Celedoni Vilà, el 1807, va desaparèixer el càrrec d'arxiver i l'arxiu restà sota la direcció del secretari municipal, que ho delegava als escrivans de secretaria, persones que només devien tenir cura de la gestió de la documentació administrativa, i amb la qual cosa es devia perdre aviat l'organització de l'arxiu i se sap que van desaparèixer almenys alguns documents considerats importants.

I és per aquest darrer motiu que el 1861 es va voler recuperar la figura de l'arxiver (i bé, potser també perquè tenien a mà Andreu de Bofarull), amb efectes a partir de 1862. Es desconeix qui va ser nomenat arxiver en aquest moment, però se sap que hi hagué alguns problemes i fins i tot un regidor,

l'abril de 1863, va demanar fer desaparèixer de nou la plaça, perquè considerava que el seu manteniment eren diners mal esmerçats.

Bofarull, que volia assegurar-se, com fos, el càrrec d'arxiver municipal, llavors s'oferí per ocupar-la de manera gratuïta, la qual cosa, el 2 d'octubre de 1863, li fou acceptada i se'l va nomenar arxiver, sense sou ni emolument de cap classe.

Bofarull va portar l'arxiu en aquestes condicions fins al 1867, quan se li va ampliar la feina en nomenar-lo bibliotecari municipal i oficial segon de secretaria. Aleshores sí que se li va assignar un sou pel conjunt dels tres càrrecs però es diu que «no volgué mai que l'Ajuntament li augmentés perquè no fes goig a algú i el volgués suplantar per influència política.»

Poc goig podia fer a algú, perquè el seu salari llavors devia ser ben poca cosa. Segons un article anònim, publicat el 1886 a *La Veu del Camp*, per tant, quatre anys després de la mort de Bofarull, es referia al sou de l'arxiver i considerava que era molt mal pagat: «L'Archiver y bibliotecari del municipi d'una població com la nostra, deu esser una persona ilustrada y de coneixements especials: donchs bé essent així, lo natural es que dit funcionari sia decorosament remunerat, y la dotació que aquí's dona al archiver-bibliotecari, sent menor que la dels porters, la dels alguasils y la dels mers escrivents ó copiadors, no es decorosa per la ilustrada persona que la reb, ni per la Corporació que la paga».

El 1867 no només li va portar un augment substancial de la feina (i cobrar alguna cosa), sinó també una millora prou important i que cal creure que devia perseguir des del primer moment: treure l'arxiu del racó fosc on era i reinstal·lar-lo en un lloc adient, més ampli, ventilat i ben enllumenat.

La nova sala d'arxiu es va bastir al darrer pis de l'Ajuntament. Un nou espai que també es devia pensar per ubicar-hi la biblioteca municipal, llavors de nova creació. Les obres, però, sembla que es van allargar fins cap al 1875.

Del seu treball de reordenació, inventari i instal·lació, es conserven diversos instruments de descripció en els quals es pot veure la seva

intervenció arxivística. Porten els títols «*Político*», «*Indices de los legajos y encuadernaciones*», i «*Catalogo de pergaminos*».

L'estructura que s'hi observa en tots sempre és la mateixa. La primera pàgina, a manera d'índex, relaciona les diverses sèries que conté, i a continuació va descrivint la documentació. S'observa una ordenació cronològica i temàtica dels documents, sense perdre, però, la informació de la classificació anterior, que respectà en tot moment.

També va ser l'iniciador de l'Hemeroteca Municipal i hi deixà la seva particular empremta, ja que sovint feia anotacions sobre les pàgines dels diversos diaris que hi va aplegar. Després, l'arxiu va mantenir actualitzada l'hemeroteca, fins al 2003 que es va transferir a l'actual biblioteca «Xavier Amorós».

El 16 de febrer de 1867 es va crear la Biblioteca Municipal i en va ser el seu primer bibliotecari, que sumà aquest càrrec al d'arxiver.

La formació de la Biblioteca sembla que va ser un procés molt lent. Es diu que Andreu de Bofarull no va començar a numerar els llibres fins al març de 1871, quan ja es disposava d'uns sis-cents volums.

Aquesta lentitud, potser, es pot atribuir a la manca d'espai disponible per a ubicar-la. Les obres de reforma que s'iniciaren el 1867 per fer el nou arxiu i biblioteca, potser van restar aturades, o bé se'n van fer de noves. La qüestió és que sembla que no es devien enllestir fins al 1875.

Finalment, la biblioteca pública es va inaugurar per la Festa Major, al migdia del 29 de juny de 1876. Avui la biblioteca, des del 2003 també es conserva a la biblioteca «Xavier Amorós».

Andreu de Bofarull va morir a 72 anys, essent encara l'arxiver municipal, el 15 d'octubre de 1882. Però no s'havia limitat a ser només l'arxiver municipal, sinó que també va ser arxiver i comptable de l'hospital (els dos càrrecs anaven units), així com de la confraria de la Sang i de la Casa de la Caritat.

Va ser, per damunt de tot, un enamorat de la seva feina i del seu arxiu. Se li atribueix que solia dir «que l'Arxiu Municipal era la seva llar, la seva família, el seu temple, la seva amor» i hom afegeix encara que de l'arxiu «en parlava sempre i amb orgull.»

I una constatació final: el seu treball a l'arxiu va ser tan important que, avui, un segle i mig més tard, seguim conservant en bona part la seva ordenació i en molts lligalls, encara avui, hi podem trobar un full fet per la seva mà, detallant el contingut del lligall.